

Kompetanse i jordbruket 2016

Andelen bønder med landbruksutdanning øker, men bøndene er i varierende grad fornøyd med rådgivingen de betaler direkte for. Dette viser tall fra Trendundersøkelsen i 2016 som Bygdeforskning er i ferd med å ferdigstille.

Andelen bønder med landbruksfaglig utdanning på videregående eller høyere nivå øker. I dag har 48 prosent av bøndene landbruksutdanning. Tilsvarende andel var i 2002 på 40 prosent. De siste årene er det særlig andelen med landbruksutdanning fra videregående skole som har økt.

Faglig oppdatering

Undersøkelsen viser at det er et stort potensial hos bøndene for en bedre faglig oppdatering. Bøndene ble i undersøkelsen spurt om i hvilken grad de mente at de som næringsutøvere fikk dekket sine behov for faglig oppdatering. Her svarte 32 prosent i stor grad, 57 prosent i noen grad, ti prosent i liten grad, og kun en prosent svarte ikke i det hele tatt.

Faglig oppdatering hos bønder er blant annet avhengig av bondens grunnkompetanse, bondens muligheter og interesse for å holde seg oppdatert, tilgangen på faglig oppdatering og kvaliteten på dette.

Bønder med landbruksfaglig utdanning får i større grad dekket sine behov for faglig oppdatering i det daglige enn de uten slik utdanning. Blant de med landbrukskole er det 40 prosent som får dekt behovet i stor grad, mens kun 24 prosent av de uten landbruksfaglig utdanning får dekt behovet i samme grad.

Muligheten og kanskje interessen for å holde seg oppdatert kan henge sammen med hvor stor del av inntekta som kommer fra gårdsdrifta. Det er klar forskjell mellom de som har stor andel av inntekta fra gårdsbruket og de som har en liten andel når det gjelder deres opplevelse av å få dekt behov for faglig oppdatering. Jo større andel av inntekta i husstanden som kommer fra gården, jo større grad opplever bonden å være faglig oppdatert. Dette henger også tilsvarende sammen med bruksstørrelse. Jo større bruk, jo større grad av opplevelse av å være faglig oppdatert.

De viktigste kildene for å holde seg oppdatert er fagtidsskrifter, aviser, andre bønder i nabolaget og internett. Deretter kommer rådgivere. Noe av rådgivingen har ordning med fellesfinansiering eller medlemskontingent. I tillegg kan bøndene betale direkte for rådgivingstjenester slik som for eksempel spesifikk individuell rådgiving, driftsplan, bygningstegninger, gjødselplan, økonomianalyse og strategiveiledning. 34 prosent av bøndene kjøpte inn ekstra rådgiving i 2015.

Kjøp av rådgivingstjenester

Tilgang på god rådgiving er viktig, og bøndene ble i Trendundersøkelsen spurt om hvordan de vurderte rådgivingen de hadde betalt direkte for. Rådgiving innen planteproduksjon og husdyrproduksjon rangeres omtrent likt på topp av bøndene. Om lag 78 prosent av bøndene mener denne rådgivingen er god eller svært god. Deretter kommer økonomirådgiving med 70 prosent. Vel halvparten synes rådgiving innen driftstekniske fag er god eller svært god, mens under halvparten mener rådgiving innen administrasjon og ledelse holder slik standard. Vel 40 prosent mener markedsrådgiving holder god eller svært god standard. Rådgiving om skogsdrift ligger også omtrent på samme nivå. Desidert svakest blir rådgiving innen data og IKT vurdert, hvor kun 31 prosent mener den er god eller svært god.

Undersøkelsen viser også at de med landbruksfaglig utdanning kjøper mer rådgivingstjenester enn de uten utdanning.

Økonomisk resultat

Det er en tendens til at de med landbruksfaglig utdanning i større grad opplevde at det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta endret seg i positiv retning de siste fem årene. Forskjellene er imidlertid ikke så store at de er signifikante, det vil si vitenskapelig holdbare.

Derimot er det klare sammenhenger mellom bønder som får dekt sine behov for faglig oppdatering og det økonomiske resultatet. Jo mer de får dekt sine faglige behov, jo større andel har opplevde positiv økonomisk utvikling de siste fem årene. Det samme gjelder også innkjøp av rådgivingstjenester. Jo mer de kjøper av rådgivingstjenester, jo større andel har opplevd positiv resultatutvikling i drifta.

Kommentar

Jordbruket er ei næring hvor kompetanse er viktig for blant annet å oppnå gode økonomiske resultater. Tallene fra denne undersøkelsen viser at det fortsatt er mye å gå på for å styrke kompetansen. Kompetanse er sammensatt av kunnskap, ferdigheter, evner og holdninger. Noe kan læres gjennom utdanning, men mye må erfares. Det er samspillet mellom alt dette som utgjør den samla kompetansen hos bonde, rådgiver, forsker og andre som er knyttet til sektoren.

Bonden har sjøl ansvaret for å holde seg faglig oppdatert og benytte de kildene som er tilgjengelig, men undersøkelsen viser at bare en tredel synes de i stor grad holder seg faglig oppdatert. Vi vet foreløpig ikke så mye om hvorfor det ikke er høyere andel, men det er grunn til å tro at for å få til forbedring må bonden prioritere dette høyere i en travel hverdag, og de som er faglige kilder må bli enda bedre til å gjøre faglig stoff tilgjengelig på en forståelig måte. I dette bildet har landbruksfaglig utdanning hos bonden en positiv virkning.

Tilbydere av rådgivingstjenester har også et potensial i å forbedre sine tilbud, og kanskje i enda større grad rette seg mot ulike grupper av bønder. Bønder har ulike behov, noe som ikke kommer så tydelig fram i en undersøkelse som dette, og da må rådgiverne tilpasse seg dette.

Sammenhengen mellom utdanning og opplevelse av økonomisk resultat var i denne undersøkelsen ikke så tydelig positiv som man kunne forvente. Det må bemerkes at økonomisk resultat ikke er målt i kroner, men i opplevelse av utvikling de siste fem årene (positiv/uendra/negativ). Det er en rekke forhold som påvirker opplevelsen av økonomisk resultat, for eksempel egne forventninger og omfang av produksjonen. Dette må studeres nærmere.

Oppfølging

Tema som er relatert til kompetanse i jordbruket blir studert i forsknings- og utviklingsprosjektet *Kompetent bonde* (<http://kompetentbonde.no/>) hvor målet er å forbedre metodene for å utvikle og styrke bøndernes kompetanse. Aktivitetene i prosjektet består av analyser av jordbrukets kunnskaps- og innovasjonssystem, samt dybdestudier av veiledningseksempler. Videre har prosjektet en betydelig aksjonsrettet del hvor pilotprosjekter eid av næringsutøverne prøver ut nye arbeidsmetoder i praksis i samarbeid med forskerne.

Prosjektet er et samarbeid mellom forskningsmiljøene Norsk senter for bygdeforskning (prosjektansvarlig), NIBIO, Universitetet i Oslo, NTNU og Trøndelag Forskning og Utvikling. Prosjektet drar også nytte av anerkjente forskere fra Nederland og Sveits. Næringsutøvere er representert i prosjektet både gjennom medfinansiering og ikke minst gjennom betydelig arbeidsinnsats i pilotprosjektene.

Næringspartnere er: TINE, Nortura, Norsk landbruksrådgiving, Felleskjøpet Agri og Midt-norsk samarbeidsråd for landbruket. Hovedfinansieringen er fra Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri. I tillegg bidrar fylkesmennene i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag.

Tabeller

Tabell 1:

Har du fullført landbruksfaglig utdanning på videregående skole, høgskole, universitet eller tilsvarende nivå? (n=1265 i 2016). 2002-2016. Prosent.

	2002	2006	2010	2012	2016
Nei	60	57	57	55	52
Ja, på videregående skole	36	36	35	37	40
Ja, på universitet/høgskole	4	7	8	8	8
Totalt	100	100	100	100	100

Tabell 2:

Hvor viktig er hver av de kildene som er nevnt nedenfor for deg når det gjelder å få ny kunnskap i gårdsdrifta? 2016

	Prosent som har svart svært eller ganske viktig
Fagtidsskrifter/aviser	65
Andre bønder i nærheten av der du bor	63
Internett	63
Rådgivere i Norsk Landbruksrådgiving	47
Rådgivere knyttet til landbrukssamvirke	44
Leverandører av teknisk utstyr/maskiner	36
Andre bønder i andre deler av landet	24
Andre kilder	22

Tabell 3:

Hvordan vurderer du rådgivingen du har betalt for innenfor følgende områder? 2016.

	Prosent som har svart svært god eller god
Planteproduksjon	79
Husdyrhold	78
Økonomi	70
Driftstekniske fag	52
Administrasjon og ledelse	49
Markedsforståelse	43
Skogsdrift	41
Data og IKT	31

Prosenten er beregnet ut fra de som har svart at spørsmålet er relevant.

Om undersøkelsen

Norsk senter for bygdeforskning har hvert andre år siden 2002 gjennomført spørreundersøkelsen *Trender i norsk landbruk*. I 2016 ble undersøkelsen gjennomført for åttende gang. Trendundersøkelsen er en nasjonal spørreundersøkelse som gjennomføres blant et utvalg norske gårdbrukere. Av bruttoutvalget på 3200 bønder, ble 1118 skjema returnert, mens 162 bønder valgte å besvare undersøkelsen på web. Dette

gir et nettoutvalg på 1280 respondenter, og en svarprosent på 41. Undersøkelsen er representativ for bønder i Norge med tanke på kjønn, alder, geografisk fordeling og produksjon. Trendundersøkelsen er en del av Bygdeforsknings strategiske instituttsatsing (SIS), *Landbruk og bønder i endring – mellom økonomi, politiske skift og grønne trender*.

Kontaktperson:

Egil Petter Stræte, seniorforsker ved Norsk senter for bygdeforskning

Mobil: 416 38 118

E-post: egil.p.strate@bygdeforskning.no